

SVENSK EU-OPINION I TIDER AV KRIG I EUROPA

SOFIE BLOMBÄCK OCH THOMAS KARV

Sammanfattning

Den ryska invasionen av Ukraina i februari 2022 har lyft upp utrikes- och säkerhetspolitik som ännu viktigare politiska frågor än tidigare. Den har även bidragit till att aktualisera frågor kring Sveriges relation till övriga Europa generellt och till den Europeiska unionen (EU) specifikt. Sverige har varit medlem i EU i nästan tre decennier och under denna tidsperiod har opinionen gått från att vara högst delad ifråga om EU-medlemskapet till att under senare år kunna beskrivas som mer EU-positiv. Syftet med detta kapitel är att undersöka om – och i så fall hur – den svenska EU-opinionen har påverkats av kriget i Ukraina. I kapitlet analyserar vi förändringen i EU-opinionen baserat på data från de nationella SOM-undersökningarna 2021 och 2022, det vill säga tiden innan och efter den ryska invasionen. Därtill kommer vi även se närmare på åsiktsförändringar inom olika grupper, samt placera in den svenska EU-opinionen i en europeisk kontext och se hur förändringen i Sverige skiljer sig från övriga medlemsländer.

Den 1 januari 2023 övertog Sverige EU-ordförandeskapet från Tjeckien, mitt i det största kriget i Europa sedan andra världskriget. Detta var tredje gången som Sverige fick ta på sig denna roterande ansvarsuppgift (tidigare 2001 och 2009). Även om den faktiska betydelsen av EU-ordförandeskapet minskade i och med Lissabonfördraget 2007 (se Puetter, 2014) erbjuder uppgiften fortfarande konkreta möjligheter för ett land att lyfta upp specifika frågor på EU-agendan som är av nationellt intresse (Tallberg, 2021:113). Redan detta borde därmed i teorin ha medfört ett större intresse för EU i Sverige, ett land var intresset för EU och EU-politik har varit högst måttligt (Weissenbilder, 2021:33–34).

2022 blev ett av de mest samhällsomvälvande åren i modern svensk politik. Kriget i Ukraina bidrog till att Sverige fick orsak att omvärdera den djupt rotade neutralitetspolitiken, vilket resulterade i att en officiell ansökan om ett Nato-medlemskap skickades in redan i maj 2022. Därtill var 2022 ett valår. Valresultatet resulterade i ett regeringsskifte som innebar att det är en annan regeringskonstellation än den som lämnade in Natomedlemskapsansökan som nu har i uppgift att slutföra själva anslutningsprocessen. Vid sidan av Nato har EU varit en viktig aktör för att organisera både den materiella och finansiella hjälpen till Ukraina. Samtidigt har den europeiska solidariteten verkligen prövats när beroendet av rysk

olja och gas har behövt ersättas av andra energialternativ i och med de omfattande sanktionerna mot Ryssland. Även om sanktionerna inte har haft någon stor direkt inverkan på Sverige har både EU och kriget i Ukraina kopplats ihop med ökade energipriser i den svenska debatten. Kriget har också visat att EU kan agera som en säkerhetspolitisk aktör genom att till exempel använda de möjligheter som den europeiska fredsfaciliteten (EPF) medfört. Genom EPF har EU bland annat kunna skänka vapen till Ukraina till ett värde av över 3,5 miljarder euro, inklusive offensiva vapen (EU, 2023).

Det förändrade säkerhetspolitiska läget i Europa har bidragit till stora konsekvenser för Sverige och vår förväntan är att detta även bör ha bidragit till en förändrad syn på EU och den europeiska integration hos den svenska befolkningen. Utgångspunkten för detta kapitel är därför att redogöra för hur den svenska EU-opinionen ser ut i ljuset av kriget i Ukraina, hur EU-opinionen har förändrats mellan hösten 2021 och 2022 och hur förändringen har sett ut inom olika samhällsgrupper. Avslutningsvis kommer vi även att placera den svenska EU-opinionen i en europeisk kontext samt diskutera vilka eventuella följder en förändrad EU-opinion kan få på svensk EU-politik.

I tider av kriser tenderar människor att enas och samlas kring det politiska ledarskapet, ett fenomen som brukar benämnas som en så kallad ”rally around the flag”-effekt. Internationella kriser som upplevs som hotande för den nationella säkerheten kan även samtidigt bidra till en omvärdering av internationella organisationer hos både den politiska eliten och den breda befolkningen. Detta i och med att dessa organisationer får en möjlighet att visa handlingskraft samtidigt som de kan upplevas utgöra en form av säkerhetsgaranti för dess medlemsländer. Tidigare studier har visat att den ryska invasionen tydligt har ökat intresset för EU-politik, skapat större samhörighetskänsla med EU och bidragit till en tydligare uppskattning av fördelarna med europeisk integration (Gehring, 2022; Steiner m.fl., 2023). I och med att kriget i Ukraina, tillsammans med den finska Natoansökan, får anses vara den starkaste orsaken till den svenska Natoansökan är det heller inte särskilt långsökt att tro att kriget också kan ha påverkat den svenska inställningen till EU generellt och inställningen till olika förslag kring europeisk integration specifikt.

Opinionens utveckling under de första 25 åren som EU-medlem

Sverige blev medlem i EU 1995, efter en folkomröstning som avgjordes med en knapp majoritet för medlemskapet. Men även om landet formellt gick med kan det argumenteras att en folkmajoritet valde att stanna mentalt utanför under en lång tid (Holmberg, 2010:83). Ännu 1996 svarade över 50 procent att de i huvudsak är emot ett svenskt EU-medlemskap, men därefter har andelen som motsatt sig medlemskapet stadigt minskat och utgjorde 2021 endast 17 procent (Weissenbilder, 2021:4). En avgörande brytningspunkt i svensk EU-opinion får anses ha ägt rum redan 2009, vilket var första gången som en majoritet i den

nationella SOM-undersökningen uppgav att de är för ett svenskt EU-medlemskap (Holmberg, 2010:83).

Enligt Holmberg (2010:96) kan denna förändring, åtminstone delvis, förklaras av två faktorer. Inställningen till EU-medlemskapet i Sverige har tidigare varit starkt kopplat till hur man bedömt EU:s agerande och under 2000-talet blev svenskarna stegvis mer positiva till EU:s agerande inom ett flertal områden, som t.ex. brottsbekämpning och miljöarbete, vilket sammantaget kan ha bidragit till en stegvis mer positiv inställning till EU. Där till var 2009 den senaste gången som Sverige innehade EU-ordförandeskapet. I och med att den dåvarande svenska regeringen fick beröm för sitt agerande under ordförandeskapet kan det för den breda svenska allmänheten då ha framstått som att Sverige har mycket att säga till om inom EU, vilket därmed också kan ha bidragit till en attitydförändring gentemot EU under just denna tidsperiod.

En annan tänkbar förklaring kan vara att partierna ändrat ståndpunkt. Parallellt med svängningen i EU-opinionen har också Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna, som haft mest kritisk inställning till EU, ändrat både inställning och strategi i EU-frågan. Sympatisörer till såväl Miljöpartiet som Vänsterpartiet hade också blivit mycket mer positivt inställda till EU-medlemskapet från det att Sverige gick med och fram till 2021, medan sverigedemokratiska sympatisörer var fortsatt skeptiska till medlemskapet (Weissenbilder, 2021:6). Det är inte längre något parti som aktivt driver frågan om utträde, de EU-kritiska partierna är i stället främst motståndare till ytterligare integration. Samtidigt har EU-frågor blivit allt mindre framträdande i de svenska partiernas politik (se Liljeqvist & Blomgren, 2018), och frågan om EU-medlemskapets vara eller icke vara är alltså mindre politiserad.

Utifrån tidigare studier kring den svenska EU-opinionen kan den svenska befolkningen under de snart tre decennier som Sverige har varit EU-medlem sägas ha gått från att ha varit högst delade när det kommer till EU-medlemskapet till att numera åtminstone instämma i att fördelarna överväger nackdelarna med ett EU-medlemskap. Den tidigare bilden av Sverige i Europa som ett land med hög andel EU-skeptiker (Bäckman & von Sydow, 2015:55; Schimmelfennig m.fl., 2015:777–778), stämmer därmed inte längre nödvändigtvis helt överens med verkligheten. Det innebär dock inte att svenskarna blivit förespråkare för fördjupad europeisk integration (se Berg m.fl., 2019).

Av de 27 nuvarande medlemsländerna hör Sverige till de minst integrerade och har även tidigare varit ett av de länder, tillsammans med Danmark, där stödet för förslag kring djupare europeisk integration har varit lägst (Fligstein m.fl., 2012; Schimmelfennig m.fl., 2015). Sverige är till exempel en av endast sju medlemsländer som fortfarande använder den nationella valutan (övriga är Bulgarien, Danmark, Polen, Rumänien, Tjeckien och Ungern) efter att Kroatien den 1 januari 2023 blivit det senaste landet att införa euron. Storbritanniens utträde ur EU har även försatt Sverige i en utmanade strategisk situation i och med att svensk EU-politik

tidigare ofta var i linje med den brittiska, vilket gör att det brittiska utträdet ledde till en risk för att Sveriges inflytande inom EU skulle minska (Fägersten, 2017). En analys av Johansson, Naurin och Lindahl (2019) kring Sveriges inflytande inom EU har dock påvisat att Sverige fortsatt både är en efterfrågad samarbetspartner och får anses ha ett högt inflytande i relation till sin storlek.

Svensk EU-opinion i tider av krig, inflation och energikris

Baserat på data från den nationella SOM-undersökningen är det tydligt att den allmänna inställningen till EU i Sverige märkbart har förändrats under ett års tid genom att den blivit signifikant mer positiv (tabell 1). Detta är också delvis i linje med en trend som inleddes 2012, varefter vi har sett en stegvis ökning under några år (2012–2018), följt av några år av stabilitet (2019–2021) till att nu återigen se en tydlig ökning i andelen som är positiva till EU (Weissenbilder, 2021:10).

Tabell 1 Allmän inställning till EU, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens
Mycket positiv	11	15	+4***
Ganska positiv	39	43	+4***
Varken positiv eller negativ	27	24	-3***
Ganska negativ	13	11	-2***
Mycket negativ	6	4	-2***
Ingen uppfattning	4	4	0
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	
<i>Antal svar</i>	<i>11 125</i>	<i>11 960</i>	

Kommentar: Frågan lyder 'Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?' Svartalternativen är 'Mycket positiv', 'Ganska positiv', 'Varken positiv eller negativ', 'Ganska negativ', 'Mycket negativ'. Svartalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Differensen mellan 2021 och 2022 har signifikanstestats med Z-test för två omatchade grupper. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0,001.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021–2022.

En närmare blick på åsiktsförskjutningen inom olika grupper visar att det gäller inom så gott som samtliga grupper som vi analyserat, det vill säga kön, ålder, utbildningsnivå, bostadsområde, nivå av politiskt intresse, ideologi och partisympati (tabell 2). Sett till kön noterar vi att en tydlig positiv åsiktförändring har ägt rum både bland män och kvinnor, men att den är aningen större bland kvinnor. Baserat på olika åldersgrupper blir den positiva åsiktförändringen tydligare ju högre upp i åldersgrupperna man kommer. Inom ålderskategorin 18–29 är skillnaden knappt synlig, vilket delvis kan förklaras av att inställningen till EU redan 2021 var väldigt positiv inom just den gruppen.

Tabell 2a Positiv inställning till EU i olika grupper, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens	Antal svar 2021	Antal svar 2022
Samtliga	52	60	+8***	10 666	11 499
Kön					
Kvinna	53	62	+9***	5 534	5 861
Man	51	58	+7***	5 089	5 588
Ålder					
16–29 år	67	68	+1	1 289	1 502
30–49 år	56	60	+4**	2 868	3 215
50–64 år	48	55	+7***	2 962	2 983
65 år -	47	60	+13***	3 547	3 799
Utbildningsnivå					
Låg	35	49	+14***	1 410	1 546
Medel	47	55	+8***	4 346	4 698
Hög	63	69	+6***	4 556	4 918
Bostadsområde					
Ren landsbygd	38	49	+11***	1 519	1 587
Mindre tätort	46	53	+7***	1 906	2 084
Stad eller större tätort	55	63	+8***	5 076	5 518
Stockholm, Göteborg eller Malmö	62	68	+6***	1 897	2 003

Tabell 2b Positiv inställning till EU i olika grupper, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens	Antal svar 2021	Antal svar 2022
Politiskt intresse					
Mycket intresserad	57	67	+10***	1 879	2 155
Ganska intresserad	56	63	+7***	5 018	5 532
Inte särskilt intresserad	47	53	+6***	3 140	3 182
Inte alls intresserad	37	46	+9**	569	524
Ideologisk orientering					
Klart till vänster	55	61	+6**	1 199	1 608
Något till vänster	60	68	+8***	2 396	2 689
Varken till höger eller vänster	45	54	+9***	2 995	2 459
Något till höger	55	60	+5***	2 712	2 886
Klart till höger	44	55	+11***	1 204	1 689
Partisynpati					
Vänsterpartiet	47	46	-1	1 070	842
Socialdemokraterna	59	66	+7***	2 888	3 593
Centerpartiet	70	78	+8***	894	732
Liberalerna	74	81	+7*	301	555
Moderaterna	60	67	+7***	2 140	2 157
Kristdemokraterna	47	52	+5	406	539
Miljöpartiet	72	78	+6	431	546
Sverigedemokraterna	19	32	+13***	1 329	1 475

Kommentar: Frågan lyder 'Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?' med svarsalternativen 'Mycket positiv', 'Ganska positiv', 'Varken positiv eller negativ', 'Ganska negativ', 'Mycket negativ'. Resultaten avser andelen som svarat 'Ganska positiv' eller 'Mycket positiv' inom varje grupp. För bostadsområde lyder frågan 'I vilken typ av område bor du?'. Grupperingen av utbildningsnivå är Låg = grundskola eller motsvarande, Medel = gymnasium eller motsvarande, eftergymnasial utbildning ej högskola/universitet eller högskola/universitet kortare än 3 år, Hög = högskola/universitet minst 3 år. Frågan om politiskt intresse lyder 'Hur intresserad är du i allmänhet av politik?' Svarsalternativen framgår av tabellen. För ideologisk orientering lyder frågan 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' Svarsalternativen framgår av tabellen. Frågan om partisynpati lyder 'Vilket parti tycker du bäst om i dag?' Svarsalternativen framgår av tabellen. Differensen mellan 2021 och 2022 har signifikantestats med Z-test för två omatchade grupper. * p <0,05, ** p <0,01, *** p <0,001.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021–2022.

När vi ser närmare på förändringar utifrån utbildningsnivå noterar vi att det speciellt bland lågutbildade har skett en märkbar förskjutning till det mer positiva hållet men att utvecklingen även gäller för medel- och högutbildade. Sett till bostadsområde verkar åsiktsförändringen varit mest tydlig bland boende på landsbygden, även om det är inom denna kategori som inställningen fortfarande är minst positiv. Baserat

på nivå av politiskt intresse är förändringen relativt jämnt fördelad inom samtliga intressenivåer. Utifrån ideologi och partisympati noterar vi att åsiktsförändringen har varit mest kraftig inom gruppen som definieras som ”klart till höger” och att stödet ökat mest i gruppen sverigedemokratiska sympatisörer. Samtidigt bör påpekas att stödet för EU har ökat bland samtliga partiets sympatisörer, med undantag för Vänsterpartiet. För kristdemokratiska och miljöpartistiska sympatisörer är dock ökningarna inte statistiskt signifikanta.

Sammantaget visar tabell 2 att den ökning i positiv inställning till EU som skett mellan 2021 och 2022 bidragit till att jämna ut nivåerna av EU-stöd i olika delar av befolkningen. Det är nu en majoritet som säger sig vara antingen ganska eller mycket positiva till EU i nästan samtliga grupper vi undersöker. För de grupper där färre än hälften anger en positiv inställning till EU ligger samtliga förutom gruppen sverigedemokratiska sympatisörer så pass nära 50 procent-gränsen att det är inom den statistiska felmarginalen.

Härnäst övergår vi till att presentera hur förtroendet ser ut för två av EU:s viktigaste politiska institutioner (tabell 3). Frågor kring det politiska förtroendet för EU:s institutioner brukar användas som ett mått för att mäta stödet för EU (se Karv, 2019). Av EU:s institutioner är det speciellt förtroendet för EU-kommissionen och Europaparlamentet som vanligtvis används som måttstock, vilket är en följd av att dessa två institutioner ansvarar för lagstiftningen och verkställandet av EU:s politik. Följaktligen har den nationella SOM-undersökningen regelbundet inkluderat frågor om förtroendet för både EU-kommissionen och Europaparlamentet sedan 1998. I praktiken tenderar också utvärderingen av dessa institutioner att sammanfalla, vilket betyder att en respondent som uppvisar ett högt förtroende för EU-kommissionen också har ett högt förtroende för Europaparlamentet (Torcal & Christmann, 2019).

Här är det inledningsvis viktigt att poängtera att den med marginal största svarskategorin utgörs av dem som har svarat att de har ”varken stort eller litet förtroende” för institutionen i fråga, vilket indikerar antingen en form av likgiltighet gentemot institutionen eller en brist på kunskap om deras verksamhet (tabell 3). Kunskapen om hur EU fungerar i Sverige är bland de högsta i Europa (Standard Eurobarometer 97, 2022:141), vilket gör det mindre sannolikt att bristande kunskaper är huvudförklaringen. Att intresset för EU-politik är relativt lågt i Sverige har även konstaterats i tidigare studier (Weissenbilder, 2021:33–34), vilket kan antyda en viss grad av likgiltighet eller ointresse även för institutionerna. Ser man över den tid som den nationella SOM-undersökningen har inkluderat frågan har ändå andelen som uppger att de har förtroende för både EU-kommissionen och Europaparlamentet ökat stegvis. År 1998 uppgav endast åtta procent att de hade ett ”ganska stort förtroende” och en procent att de hade ett ”mycket stort förtroende” för EU-kommissionen medan motsvarande i relation till Europaparlamentet var nio procent och en procent (Weissenbilder, 2021:15–21). En jämförelse mellan 2021 och 2022 visar att förtroendet för både EU-kommissionen och Europaparlamentet har stigit, till att nu vara på en historiskt hög nivå.

Tabell 3 Förtroende för EU-institutioner, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens	Antal svar 2022
Förtroende för EU-kommissionen	26	33	+7	1 561
Förtroende för Europaparlamentet	27	32	+6	1 565

Kommentar: Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?' Svarsalternativen är 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Resultaten avser andelen som svarat 'Ganska stort förtroende' eller 'Mycket stort förtroende'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021–2022.

Svenskarnas inställning till europeisk sakpolitik

Ytterligare ett område som vi kommer att se närmare på är om, och i så fall hur, inställningen till ett antal förslag kopplade till djupare europeisk integration har förändrats över ett år. Som tidigare nämnts är Sverige är ett av de minst integrerade EU-länderna, vilket gör det intressant att se hur kriget har påverkat inställningen till ett antal EU-relaterade förslag och specifikt sådana som skulle leda till en djupare europeisk integration för Sverige (tabell 4). När det kommer till förslag om en djupare ekonomisk integration syns det tydligt att kriget inte har haft någon direkt inverkan på stödet. Detta gäller både när det kommer till förslaget att införa euron som valuta samt till förslaget att införa en gemensam europeisk finanspolitik. Inte heller den hotande ekonomiska krisen verkar alltså ha påverkat inställningen till den ekonomiska integrationen. Inställningen till euron har redan under en längre tid varit mycket negativ i Sverige, och en tidigare sammanställning av data från den nationella SOM-undersökningen har visat att det endast vid två tidpunkter funnits en större andel som ansett att det har varit ett bra förslag att införa euron än den andel som tycker det är ett dåligt förslag att införa euron, 1998 och 2010 (Weissenbilder, 2021:39). Angående förslaget att stärka EU som en motvikt till USA ökade stödet för förslaget med några procentenheter mellan 2020 och 2021 (Weissebilder, 2021:60), men stödet har nu återigen sjunkit tillbaka till den tidigare nivån. Det antyder att en del svenskar har omvärderat USA:s roll i världspolitiken i och med kriget, vilket möjligtvis kan förklaras av att de ser USA som en viktigare internationell säkerhetspolitisk aktör än EU. Detta behöver inte stå i motsättning till att uppfatta EU som en handlingskraftig aktör, utan mer som ett uttryck för en uppfattning om att det är viktigt att USA är en stark aktör i det rådande säkerhetspolitiska läget.

Vi ser också att andelen som är för det svenska EU-medlemskapet har ökat och att andelen som är för ett svenskt utträde ur EU samtidigt har minskat (tabell 4). En fråga om hur svenskarna förhåller sig till EU-medlemskapet har regelbundet

inkluderats i den nationella SOM-undersökningen sedan 1992 (för utveckling över tid se Weissenbilder, 2021:4), och stödet har aldrig tidigare varit så pass högt som det är nu. Sedan 2006 har även en specifik fråga kring om Sverige bör utträda ur EU inkluderats i den nationella SOM-undersökningen (för utveckling över tid se Weissenbilder, 2021:53), och här noterar vi också att andelen som anser att Sverige bör utträda ur EU under denna tidsperiod aldrig har varit lika låg som nu.

Tabell 4 Inställning till EU-relaterade förslag, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens	Antal svar 2022
För det svenska medlemskapet	57	68	+11	1 588
Införa gemensam finanspolitik	12	14	+2	1 683
Stärka EU som motvikt mot USA	45	38	-7	1 631
Utträde ur EU	13	11	-2	1 698
Införa euro	15	16	+1	1 555

Kommentar: Frågan om det svenska medlemskapet lyder 'Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?', med svarsalternativen 'I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU'; 'I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU' samt 'Ingen bestämd åsikt i frågan'. Resultaten avser andelen som svarat 'I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU'. För övriga förslag lyder frågan 'Vilken är din åsikt om följande förslag?' följt av det aktuella förslaget 'EU bör ha en gemensam finanspolitik'; 'Stärka EU som motvikt mot USA i världspolitiken'; 'Sverige bör utträda ur EU'; 'Sverige bör införa euro som valuta'. Svarsalternativen är 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' samt 'Mycket dåligt förslag'. Resultaten avser andelen som svarat 'Mycket bra förslag' eller 'Ganska bra förslag' för respektive förslag.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021–2022.

Avslutningsvis kommer vi se närmare på hur inställningen till EU hör samman med nivån av oro för militära konflikter (tabell 5). Även om frågan inte uttryckligen berör kriget i Ukraina – som inte hade utbrutit när undersökningen genomfördes 2021 – ger det ändå en bild av hur en militär konflikt i närområdet kan påverka EU-opinionen. Andelen svarande som anger att de är mycket oroad över militära konflikter har också ökat substantiellt, från knappt 29 procent 2021 till drygt 45 procent 2022. Oro för olika fenomen tenderar att hänga ihop med politiska och ideologiska ställningstaganden (Andersson m.fl., 2021:18–21). Det är därför intressant att se om så även är fallet för åsikten om EU i relation till oro för militära konflikter. Som en jämförelse redogör tabell 5 även för oro för två andra aktuella fenomen, nämligen ekonomisk kris och pandemi. Den största ökningen av stödet för EU har skett i gruppen som oroar sig mycket för militära konflikter, men även bland de som är ganska oroad har stödet stigit. Bland de som inte är särskilt oroad har däremot stödet minskat. Samtidigt bör det noteras att det är mycket få svarande som uppger att de inte alls är oroad för militära konflikter. Även bland de som oroar sig för ekonomiska kriser och pandemier har den positiva

inställningen till EU ökat mer än den gjort bland de som inte oroar sig. Detta kan tolkas som att de som oroar sig över olika kriser ser EU som en tänkbar motvikt eller skydd mot dessa kriser.

Tabell 5 EU-åsikter i grupper som oroar sig olika mycket för militära konflikter, ekonomisk kris respektive globala epidemier, 2021 och 2022 (procent)

	2021	2022	Differens	Antal svar 2021	Antal svar 2022
Oro för militära konflikter					
Mycket oroande	48	66	+18	430	720
Ganska oroande	54	63	+9	631	644
Inte särskilt oroande	56	54	-2	384	217
Inte alls oroande	(50)	(70)	(+20)	46	10
Oro för ekonomisk kris					
Mycket oroande	39	59	+20	212	549
Ganska oroande	52	65	+13	708	812
Inte särskilt oroande	58	66	+8	546	220
Inte alls oroande	(58)	(46)	(-12)	26	13
Oro för globala epidemier					
Mycket oroande	48	62	+14	1 019	915
Ganska oroande	54	63	+9	1 300	1 462
Inte särskilt oroande	54	60	+4	564	752
Inte alls oroande	(54)	(49)	(-5)	52	88

Kommentar: Frågan lyder 'Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?'. Svartalternativen är 'Mycket positiv', 'Ganska positiv', 'Varken positiv eller negativ', 'Ganska negativ', 'Mycket negativ'. Resultaten visar andelen som svarat 'Ganska positiv' eller 'Mycket positiv' inom varje grupp. Resultat som bygger på färre än 100 svar i respektive grupp anges inom parentes. För oro lyder frågan 'Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?' följt av det aktuella området. Svartalternativen framgår av tabellen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021–2022.

Den svenska EU-opinionen i en europeisk kontext

Det är även intressant att se hur den svenska EU-opinionen ser ut jämfört med opinionen i övriga 26 medlemsländer, inte minst då det bidrar till en mer övergripande bild av krigets inverkan på EU-opinionen i Europa. Tidigare studier har visat att förtroendet för EU:s politiska institutioner, nöjdheten med hur EU:s demokrati fungerar och stödet för ett EU-medlemskap i Sverige har varit bland det högsta i Europa, och detta speciellt under det senaste decenniet. Här har även Sverige stått ut när det kommer till stabiliteten i opinionen. Detta blev speciellt

tydligt under Eurokrisen (2010–2012), när inställningen till EU, baserat på data från Eurobarometer (EU:s officiella opinionsmätninginstitut), förblev i stort sett oförändrad i Sverige samtidigt som den blev mer negativ i så gott som hela övriga Europa, oberoende av vilket mått man använde (Karv, 2019). Därtill vet vi också att när det kommer till förslag som bidrar till en djupare europeisk integration har man i Sverige tenderat att vara betydligt mindre positiva än i övriga Europa. Detta gäller speciellt i anknytning till euron, men även i anknytning till ett eventuellt fördjupat försvarssamarbete (Karv, 2019).

Baserat på en jämförelse av resultaten från en Eurobarometerundersökning insamlad under våren 2021 (Standard Eurobarometer 95, 2021) med resultat insamlade under sommaren 2022 (Standard Eurobarometer 97, 2022), det vill säga före och efter den ryska invasionen av Ukraina i februari 2022, så visar resultaten också här en liknande utveckling som vi noterade baserat på data från den nationella SOM-undersökningen. Förtroendet för EU har ökat, bilden av EU har förbättrats och nöjdheten med hur demokratin fungerar inom EU har ökat. Sett ur ett jämförande europeiskt perspektiv har förtroendenivån i Sverige ökat tredje mest, bilden av EU förbättrats femte mest och nöjdheten med demokratin inom EU ökat sjunde mest. Därtill har även identifikationen samt känslan av samhörighet med EU ökat i Sverige, den typen av mått som brukar användas för att mäta graden av ett så kallat diffust stöd för ett politiskt system (se Easton, 1965). Diffust stöd definieras som en mer känslomässig eller affektiv form av politiskt stöd, och är en form av politiskt stöd som inte direkt påverkas av kortsiktiga trender och händelser. Med andra ord, den form av politiskt stöd som håller ihop ett politiskt system när det stormar. Denna typ av mått har även tidigare använts för att mäta diffust stöd för EU som ett politiskt system (Kaina & Kuhn, 2016; Karv, 2019; Niedermayer & Westle, 1995). I Sverige identifierar sig 73 procent av befolkningen till någon utsträckning som EU-medborgare, samtidigt som 50 procent har svarat att de till någon utsträckning känner samhörighet med EU. Både när det kommer till identifikation som EU-medborgare och känslan av samhörighet med EU har ökningen i Sverige varit den tredje högsta inom EU-området. Detta är en intressant utveckling i och med att Sverige tidigare, tillsammans med Storbritannien, Österrike och Danmark, har ansetts vara ett av de länder med lägst nivå av diffust stöd för EU (Fligstein m.fl., 2012:111).

Ser man närmare på mer specifika mått på hur svenskarna förhåller sig till europeisk integration går det också här att notera en märkbar förändring till det mer pro-integrationistiska hållet. I relation till förslaget att fler beslut borde tas på EU-nivå instämmer 35 procent i förslaget, vilket är en ökning med fem procentenheter sedan 2021. Här står ändå Sverige ut som det land var andelen som instämmer är lägst bland samtliga medlemsländer. När det kommer till specifika förslag på djupare europeisk integration har även här stödet ökat i Sverige. I relation till ett förslag om fördjupat EU-samarbete inom försvars- och säkerhetspolitik är 75 procent för förslaget, vilket är en ökning på 13 procentenheter sedan 2021. Som helhet är ändå stödet för förslaget i Sverige bland det lägsta inom EU-området,

även om själva ökningen i stöd är den kraftigaste inom området efter Irland. I relation till ett förslag om att utvidga EU genom att ta in fler medlemsländer – vilket sannolikt många förknippade med att ge EU-medlemskap till Ukraina när frågan ställdes 2022 – är 62 procent för förslaget, vilket är en synnerligen kraftig ökning på 26 procentenheter sedan 2021. Även här är stödet för förslaget i Sverige bland det lägsta inom EU-området, även om själva ökningen är den största efter Finland. När det kommer till ett förslag om att införa euron som valuta är stödet i Sverige 28 procent, men även här har stödet stigit, må vara med endast fem procentenheter. Här står också Sverige ut som det land där stödet för euron är lägst inom hela EU-området, och som ett av endast fyra medlemsländer var stödet är under 50 procent (övriga är Bulgarien, Danmark och Tjeckien). Tidigare studier har också visat att åsikter om euron är starkt kopplade till huruvida landet i fråga använder euron som valuta eller inte (Hobolt & Wratil, 2015; Karv, 2019).

Svensk EU-opinion i ljuset av kriget i Ukraina

Utgångspunkten för vårt kapitel var att vi förväntade oss att kriget i Ukraina skulle ha haft en snabb påverkan på den svenska EU-opinionen, i en mer EU-positiv riktning. Detta antagande har vi kunnat bekräfta, både med hjälp av data från den nationella SOM-undersökningen och Eurobarometer. Resultaten från opinionsmätningarna målar därmed upp en tydlig bild av att den ryska invasionen av Ukraina har bidragit till en mer positiv bild av EU, europeisk integration och det svenska EU-medlemskapet. Denna förändring är särskilt markerad i grupper där stödet tidigare varit lägst, till exempel bland de som tillhör den äldre delen av befolkningen, lågutbildade och de som bor på landsbygden. Med det sagt, och som den europeiska jämförelsen också visar, så är stödet för vidare ekonomisk integration, till exempel att införa euron som valuta, fortfarande väldigt lågt i Sverige.

Vi vill vara tydliga med att vi anser att det fortfarande är alldeles för tidigt att slå fast om detta kommer att bli en mer bestående trend eller ifall denna kortsiktiga, men tydligt EU-positiva, åsiktförändring endast är ett utslag för någon form av ”rally around the EU flag”-effekt i Sverige, där EU för många kan ha kommit att framstå som någon form av skydd i väntan på ett fullvärdigt Natomedlemskap. Men, vi ser det inte som omöjligt att framtida studier om den svenska EU-opinionen kan komma att referera till den ryska invasionen av Ukraina som en slags brytningspunkt för den svenska EU-opinionen i likhet med den effekt som invasionen antas ha haft på den snabba svängningen i svensk Nato-opinion (se Bjereld & Oscarsson, 2023). Som tidigare nämnts så tog det enligt Holmberg (2010:83) lång tid för svenskarna att även mentalt gå med i EU och först 2008 svarade en majoritet i den nationella SOM-undersökningen att de var för ett svenskt EU-medlemskap. Snart tre decennier efter att Sverige gick med i EU kanske svenskarna också börjar bli redo för att ta ytterligare kliv in i Europa. Att en majoritet av svenskarna nu uppger sig känna samhörighet med EU och att nästan tre fjärdedelar känner sig som EU-medborgare tyder åtminstone på just det.

Referenser

- Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Grusell, Marie & Patrik Öhberg (2021). Ingen anledning till oro (?). Inledningskapitel. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red), *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berg, Linda, Evertsson, Kajsa, Falk, Elisabeth & Maja Sörebro (2019). Rekordhögt stöd för EU. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red), *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf & Henrik Oscarsson (2023). Jordskred i svensk Nato-opinion efter Rysslands invasion av Ukraina. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (red), *Ovisshetens tid*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bäckman, Pernilla & Göran von Sydow (2015). Swedish EU policy during the economic and financial crisis – a shift away from the core? I Pernilla Bäckman, Julie Hassing Nielsen, Juha Jokela, Jakob Lewander & Göran von Sydow (red), *Same, same but different: The Nordic EU members during the crisis*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies.
- EU (2023). EU response to Russia's invasion of Ukraine. Europeiska unionens råd. Hämtad 2023-03-23 från: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/>
- Eurobarometer (2021). *European Citizenship*. Standard Eurobarometer 95 Spring 2021. Hämtad 2023-03-01 från <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2532>
- Eurobarometer (2022). *Public Opinion in the European Union*. Standard Eurobarometer 97 Summer 2022. Hämtad 2023-03-01 från <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>
- Eurobarometer (2023). *Public Opinion in the European Union*. Standard Eurobarometer 98 Winter 2022–2023. Hämtad 2023-03-01 från <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872>
- Fligstein, Neil, Polyakova, Alina & Wayne Sandholtz (2012). European integration, nationalism and European identity. *Journal of Common Market Studies*, 50(1): 106–122.
- Fägersten, Björn (2017). Sverige, EU och Brexit – effekter, våndor och vägval. *Skandinavisk Tidsskrift för Internasjonale Studier*, 75(2): 131–141.
- Gehring, Kai (2022). Can external threats foster a European union identity? Evidence from Russia's invasion of Ukraine. *The Economic Journal*, 132(644): 1489–1516.
- Hobolt, Sara & Christopher Wratil (2015). Public opinion and the crisis: the dynamics of support for the euro. *Journal of European Public Policy*, 22(2): 238–256. <https://doi.org/10.1080/13501763.2014.994022>

- Holmberg, Sören (2010). Nu har en majoritet svenskar mentalt gått med i EU. I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red), *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet
- Johansson, Markus, Naurin, Daniel & Rutger Lindahl (2019). Samarbete och inflytande i EU:s ministerråd. Svenska institutet för europeiska studier (SIEPS) *Europapolitisk analys*, 2019: 6epa.
- Kaina, Viktoria & Sebastian Kuhn (2016). Building "us" and constructing "them": Mass European identity building and the problem of inside-outside definitions. I Viktoria Kaina, Ireneusz Pawel Karolewski & Sebastian Kuhn (red) *European identity revisited: New approaches and recent empirical evidence*. London, UK: Routledge
- Karv, Thomas (2019). *Public attitudes towards the European Union: a study explaining the variations in public support towards the European Union within and between countries over time*. Åbo: Åbo Akademis förlag. <https://www.doria.fi/handle/10024/170812>
- Liljeqvist, Nina & Magnus Blomgren (2018). Riksdagspartierna och EU: en svag demokratisk länk. Svenska institutet för europeiska studier (SIEPS) *Europapolitisk analys*, 2018:8epa
- Niedermayer, Oskar & Bettina Westle (1995). A typology of orientations. I Oskar Niedermayer och Richard Sinnott (red), *Public opinion and internationalized governance*. Oxford, UK: Oxford University Press
- Puetter, Uwe (2014). The Rotating Council Presidency and the New Intergovernmentalism. *The International Spectator*, 49(4): 18–32. <https://doi.org/10.1080/003932729.2014.962291>
- Schimmelfennig, Frank, Leuffen, Dirk & Berthold Rittberger (2015). The European Union as a system of differentiated integration: interdependence, politicization and differentiation. *Journal of European Public Policy*, 22(6): 764–782. <https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1020835>
- Steiner, Nils, Berlinschi, Ruxanda, Farvaque, Etienne, Fidrmuc, Phillip Harms, Mihailov, Alexander, Neugart, Michael & Piotr Stanek (2023). Rallying around the EU flag: Russia's invasion of Ukraine and attitudes toward European integration. *Journal of Common Market Studies*, 61(2): 283–301.
- Tallberg, Jonas (2021). *EU:s politiska system* (åttonde upplagen). Lund: Studentlitteratur.
- Torcal, Mariano & Pablo Christmann (2019). Congruence, national context and trust in European institutions. *Journal of European Public Policy*, 26(12): 1779–1798. <https://doi.org/10.1080/13501763.2018.1551922>
- Weissenbilder, Marcus & Ulrika Andersson (2022). Ideologiska skiljelinjer i stödet för EU. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (red), *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weissenbilder, Marcus (2021). *Svensk EU-opinion 1992–2021*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.